

VLAD MISCHEVCA

dr. conf.

UN TRATAT DE PACE, CE NU NE LASĂ-N PACE

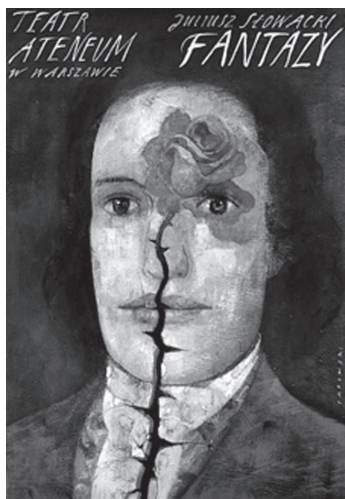
(PACEA DE LA BUCUREȘTI, 1812)

Dacă pentru Franța anul 1812, soldat cu eșecul Campaniei ruse, se asociază cu „începutul sfârșitului” monarhiei lui Napoleon Bonaparte, iar pentru Rusia adevărata istorie „abia începe în anul 1812” (Al. Herzen), pentru noi această dată, de-a lungul timpului, constituie unul dintre cele mai tragice evenimente din istoria națională. 1812 este anul semnării la București a Tratatului de pace ruso-turc de către diplomații Imperiului Rus și ai Imperiului Otoman, anul când teritoriul Principatului Moldovei, cuprins între Nistru și Prut, este scindat și anexat Imperiului țarist.

A fost această eliberare de sub turci, urmată de anexarea și ocupația seculară țaristă (1812-1917), un *gest uman și progresist al Rusiei, de dezrobire a poporului*, precum ne asigură istoriografia sovietică și cea rusă? Sau e un act de acaparare a unor noi teritorii și de împărțire a Europei în sfere de influență? Desigur, anume caracterul politic, consecințele nefaste ale tratatului au constituit cauzele principale ce i-au făcut pe unii dintre istoricii noștri, de până la 1989-1990, să tacă sau să-l comenteze ca pe o *binefacere dezinteresată a țarismului*. Doar transparența, renașterea națională (de remarcat constituirea *Asociației Istoricilor din RSSM*, la 18 iunie 1989) și proclamarea Independenței Republicii Moldova (27 august 1991) au permis scoaterea la lumină și promovarea adevărului istoric, bazat pe documente și aprecieri nepărtinitoare.

Menționăm, de la bun început, că problema dată face corp comun cu așa-zisa „problemă orientală” și trebuie analizată în contextul evenimentelor politice din Europa

acelei perioade. Termenul *problemă orientală* e o noțiune convențională, adoptată și utilizată în diplomatie și istoriografie pentru a desemna contradicțiile internaționale de la finele secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XX-lea, care sunt în strânsă legătură cu lupta popoarelor balcanice pentru eliberarea de sub dominația otomană. Acest proces din interior a dus la slăbirea și dezintegrarea Porții, sporind tendința marilor puteri (Austria, Rusia, Marea Britanie, Franța) de a cuceri și a reîmpărți posesiunile Semilunii.

Fantezie, Wiktor Sadowski

Începutul secolului al XIX-lea atestă Principatul Moldovei sub o dominație turcească ce durează de câteva sute de ani. Esențial însă rămâne faptul că și în aceste dificile împrejurări Principatele Române (numite adeseori și Dunărene) își păstrează o autonomie destul de pronunțată, uneori limitată, strâmtorată, dar niciodată redusă la starea de a fi dezmembrată în pašalâcuri (conduse de un pașă) umilitoare. Dar și în această aparentă descătușare, jugul rămâne

jug și nu le permite Principatelor să aibă relații diplomatice externe. Sau, așa cum menționează Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*: „Puterea de a începe războiul și a face pace, a lega alianțe și a trimite soli cu trebuința republicii pre la stăpânirile de prin prejur s-au poprit stăpânitorilor Moldaviei”.

Practic, situația se agravează începând cu 1711, după ultima domnie a lui D. Cantemir, care face alianță cu Petru I. De atunci și până la 1812, sultanii curmă șirul domnilor băștinași pe tronul Moldovei (în Țara Românească – din 1816), numindu-i ei înșiși la cârma Principatelor pe domnitorii pe care-i doreau, fără a lăsa să fie aleși mai întâi în Țară. Se instaurează regimul turco-fanariot și peste pământurile românești domnesc descendenții greci – locuitori ai Fanarului (cartier din Istanbul).

În aceste condiții de uzurpare maximă a suveranității Principatelor, se produc schimbări esențiale și pe arena internațională, care s-au reflectat ulterior și asupra acestora. Este perioada de ascensiune a Rusiei lui Petru cel Mare, care deschide violent jinduita „fereastră spre Europa” și devine o putere de temut. „Petru I a fost acela care a valorificat pe deplin situația extrem de favorabilă, creată la acel moment în Europa”, scria Fr. Engels. Războaiele l-au însoțit pe parcursul întregii sale stăpâniri, căci în cei 35 de ani de cărmuire Rusia a păstrat pace deplină doar un singur an (!). Însă șirul marilor victorii n-a fost continuu – un eșec diplomatic și militar rămâne cunoscuta campanie a lui Petru de la Prut, din 1711...

Și chiar dacă istoriografia a demonstrat că „Testamentul lui Petru I” este un apocrif dintr-o perioadă mai târzie, rămâne incon-

testabil faptul că țarul reformator a pus bazele unei politici imperiale, dezvoltate cu succes, îndeosebi de Ecaterina II. Încă în secolul al XIX-lea, istoricii, analizând politica externă a țarismului, afirmaseră că în epoca Ecaterinei II a fost stabilit scopul principal, niciodată uitat și pas cu pas apropiat – *Constantinopolul*. Aceeași țintă însă urmăreau și Habsburgii (Austria ajungând la acea vreme o putere balcanică ce promova insistent o politică anexionistă referitor la Principatele Române). Această interferență de interese determină rivalitatea ruso-austro-turcă în Peninsula Balcanică.

Simon Boccanegra,
Mieczysław Górowski

Urmărind atent declinul Porții și ascensiunea Rusiei, Austria, Franța și Marea Britanie încep să vadă în Principate ultimele bastioane ale turcilor spre nord și est, ceea ce a contribuit la internaționalizarea situației lor. Principatele devin obiecte ale numeroaselor proiecte de împărțire a Imperiului Otoman. Anul 1774, în urma războiului ruso-turc, încheiat cu Pacea de la Kuciuk-Kainargi, aduce schimbări calitative în relațiile Principatelor cu Poarta. Conform negocierilor, care au știrbit esențial aservirea românilor de către Semilună, Rusia câștigă dreptul „de a vorbi în favoarea lor”. Însă țarismul a profitat de acest angajament doar atunci când circumstanțele internaționale erau în favoarea sa. Și a protestat mai mult formal, de ochii lumii, când

Habsburgii au cotoplit partea de nord a Moldovei – Bucovina (cca 10 440 km²). Din acel martiraj, de la 1775, memoria istoriei a reținut numai figura tragică a principelui Grigore Ghica III, care a plătit cu capul refuzul de a accepta răpirea Bucovinei.

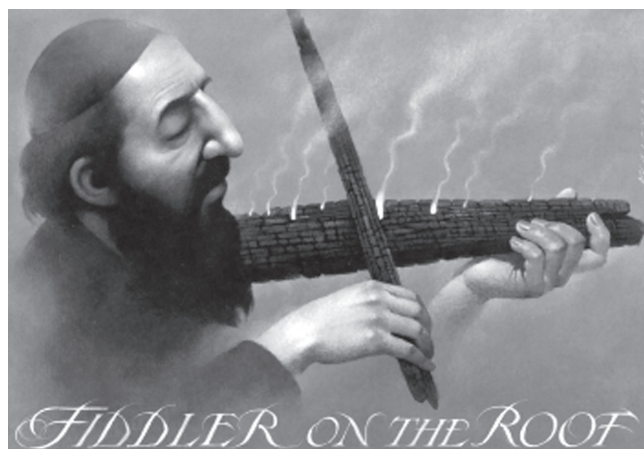
După ce-și încorporează Crimeea, la 1783, poftele Rusiei sporesc și în „politica orientală”, ea interesându-se din ce în ce mai activ de „problema Moldovei și Valahiei”. Între 1787 și 1791 are loc un lung și sângeros război ruso-austro-turc, care s-a dezlănțuit din nou pe teritoriul Principatelor, sărăcindu-le și ruinandu-le. Victoria rușilor e consemnata prin noi acaparări teritoriale, legiferate prin Pacea de la Iași (29 decembrie 1791, stil vechi). Rusiei îi revin pământurile dintre Bugul de Sud și râul Nistru, căpătând odată cu ele întreg țărmul nordic al Mării Negre. Acest spațiu era populat în mare parte și de moldoveni. De atunci Rusia devine țară limitrofă, vecină a Principatului Moldovei, cu frontiera pe râul Nistru, care, conform păcii semnate, trebuia „să slujească întotdeauna drept delimitare între cele două imperii”. Însă apele acestui hotar natural n-au rezistat expansiunii țariste și doar peste două decenii hotarul e strămutat pe un alt râu – cel al pătimitului Prut, scindând matca unui popor ajuns la cheremul celor mari și avari de pământuri străine...

Un nou război, început în toamna anului 1806, a fost cel mai îndelungat conflict ruso-turc. Semnarea Păcii de la București, la 16 (28) mai 1812, în cincina Hanului lui Manuc, reprezintă rezultatele unui set de premise – politice, militare, diplomatice. Se poate afirma chiar că nu a lipsit și fraudă – cazul familiei Moruzi...

În acești șase ani

de operațiuni militare cu multe tratative, armistiții temporare, în armata țaristă s-au succedat șapte comandanți-șefi (doi interimari) ai Armatei Dunărene rusești, numite și „Moldavskaia armia”. Abia în etapa finală, când conducerea este preluată de M.I. Kutuzov, are loc lupta decisivă de la Slobozia (octombrie 1811), în urma căreia Imperiul Otoman e nevoit să începă tratativele de pace (demarate la Giurgiu și prelungite la București). Semnarea păcii, evident, a fost grăbită de Rusia, nerăbdătoare să încheie acest război, care-i imobiliza cea mai instruită armată. Interesată să pună capăt războiului era și Turcia, care intenționa să-și mențină poziția de neutralitate, în condițiile în care Napoleon încerca s-o atragă în operațiuni militare contra Rusiei de partea Franței, promițându-i Principatele Române și Crimeea, iar Marea Britanie era interesată de dezlegarea mâinilor Rusiei la Dunăre...

Până la urmă, tratatul, semnat în spatele ușilor închise (pe ascuns de moldoveni și munteni), a fost, în fond, un compromis între părțile beligerante, pe contul românilor (Rusia pretindea la început ca hotarul să fie fixat pe Dunăre, apoi pe Siret). Astfel, în cadrul spinoasei probleme orientale, la 1812, are loc geneza unei noi probleme internaționale, cea a *Basarabiei*, care ulterior, pe parcursul secolelor al XIX-lea–al XX-lea, se va afla de mai multe ori în centrul atenției opiniei mondiale, așteptându-și soluționarea istorică. 🐞

Scripcarul pe acoperiș, Wiesław Wałkuski